

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteossa on paneuduttu monipuolisesti kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeisiin. Maahanmuutto Suomeen tulee olemaan tärkeää yhteiskunnan toimivuuden kannalta. Tulijoiden tukeminen asettautumisessa, työllistymisessä ja muussa osallisuudessa yhteiskuntaan sekä hyvinvoinnin tukeminen on tärkeää niin yksilöiden kuin yhteiskunnan kannalta.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

Ulkomaalaistaustaisten määrä on Suomessa vielä verraten pieni mutta on kasvanut viime vuosina nopeaan tahtiin. Selonteossa käsitellään uudistamistarpeita, joiden avulla halutaan kehittää ja parantaa ulkomaalaistaustaisten asettautumista, työllistymistä ja hyvinvointia. Selvitys ottaa huomioon perheen merkityksen hyvinvoinnin kannalta. Perheen yhdistämisen mahdollisuudet ja tärkeys on otettava huomioon niin työperäisten maahanmuuttajien kuin kansainvälistä suojelua saavien kohdalla.

Syrjinnän ja eriarvoisuuden kokemukset on syytä ottaa vakavasti. Niillä on pitkäkestoisia vaikutuksia yksilön ja yhteiskunnan kannalta, myös ylisukupolisesti. Syrjinnän vähenemiseen ja osallisuuden parantamiseen on paneuduttava sekä rakenteellisella tasolla että ruohonjuuritasolla. Ihmisten välistä kohtaamista on edistettävä luomalla palvelurakenteita, jotka yhdistävät, eivät erota. Tätä voitaisiin parantaa kohdentamalla erillispalvelut niille maahanmuuttajille, joilla selkeästi on yksilöllisestä syytä tarve erillispalveluille (esim. kidutuskokemusten käsittely traumaterapiassa) ja tehostettava maahanmuuttaneiden ohjautumista kaikille kuntalaisille kohdennettuun palveluun niissä asioissa, joissa maahanmuuttotausta itsessään ei aiheuta erillispalvelun tarvetta. Kaikille yhteinen katsomusaine sekä asuinalueiden heterogeenisuus vähentäisi erottelua peruskoulussa ja lisäisi ihmisten välistä vuorovaikutusta. Järjestöjen tekemää työtä esimerkiksi matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa ja vapaaehtoistyön organisoijana tulisi vahvistaa.

Selvityksessä on tunnistettu tärkeitä koulutus- ja työllistymispolkujen pullonkauloja, sekä esitetty palvelupolkujen parantamisehdotuksia. Parannusehdotuksissa on mainittu kunnan palvelutarjonta, TE-toimistot ja oppilaitokset. Kolmas sektori ja järjestöt on tärkeää muistaa myös tässä kohdassa. Järjestöt ovat myös mukana maahanmuuttaneiden ohjauksessa, kontaktien ja yhteistyön luomisessa. Yksilöllisen ohjauksen ja neuvonnan tärkeyttä ei voi korostaa liikaa. Järjestöissä on myös paljon asiantuntemusta, joka voisi hyödyntää maahanmuuttaneiden kanssa työskenteleviä eri palveluissa.

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

Suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyy sekä rakenteellista syrjintää, että avointa rasistista käytöstä. Tällä on kauaskantoisia seurauksia ihmisen hyvinvoinnin, osallisuuden ja toimijuuden kannalta. Selonteossa tuodaan esiin niin yhdenvertaisuussuunnitelmien kuin koulutuksen ja täydennyskoulutuksen merkitys syrjinnän vähentämisessä. Tämän lisäksi on tärkeää, että eri organisaatioiden johtohenkilöt sitoutuvat yhdenvertaisuuteen ja syrjinnän vähentämiseen. Syrjintä on tunnistettava ja vaikutettava rakenteisiin ja asenneilmapiiriin. Johtohenkilöillä on merkittävä rooli työpaikan tai oppilaitoksen toimintakulttuurin luoja ja mahdollistajana. Johtohenkilöiden olisi hyvä saada koulutusta ja tukea yhdenvertaisuuden edistämiseen ja syrjivien käytänteiden tunnistamiseen ja vähentämiseen.

Oppilaitoksissa, työpaikoilla ja yhteiskunnan palveluissa kohdataan myös avointa rasistista käytöstä. Rasistinen käytös on oltava mahdollista raportoida ja se on otettava tosissaan. Henkilöllä on oltava mahdollisuus tuoda esiin häneen kohdistunut rasistinen käytös ilman pelkoa silmätikuksi joutumisesta. Myös esimerkiksi tulkkipalveluiden käyttöön on kannustettava ja se on myös mahdollistettava, lisäksi on huomioitava, että tulkkivälitteiseen työhön on oltava mahdollisuus varata pidempi aika. Alkuvaiheessa aikaa on myös tarpeen varata enemmän siitä syystä, että uusi kulttuuri ja toimintatavat vaativat aikaa ja perehdyttämistä. Palveluissa, joissa tavoitetaan laajasti maahan muuttajia (esim. kouluterveyshuolto, neuvolapalvelut, te-toimiston ohjauspalvelut), olisi tärkeää ottaa tämä huomioon.

Koulupolkuja on syytä joustavoittaa. Monella on pitkä työkokemus ja osaaminen kotimaasta, sekä halu työllistyä nopeasti. Yksilöllinen tuki, ohjaus ja neuvonta nousevat tärkeään rooliin. Oppisopimuskoulutuksen mahdollisuuksien lisääminen voisi vastata monen tarpeeseen.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Selonteossa nostetaan esiin turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävä esikotouttava työ. Vastaanottokeskusten tulee järjestää työ- ja opintotoimintaa, sekä aktivoivaa toimintaa. Turvapaikanhakijoilta veloitetaan osallistumista toimintaan sekä uudistuksen myötä heidän tulee suorittaa koe suomalaisen yhteiskunnan oikeuksista ja velvollisuuksista. Miten valvotaan ja tuetaan vastaanottokeskuksia, että he tekevät oman osansa työ- ja opintotoiminnan, sekä aktivoivan toiminnan järjestämisessä? Mistä saadaan tähän riittävästi resursseja? Turvapaikanhakijoita

veloitetaan suorittamaan koe, miten heitä tuetaan? THL:n laajan selvityksen mukaan turvapaikanhakijat kärsivät monenlaisista fyysisistä ja psyykkisistä ongelmista. Heille kuitenkin kuuluu vain välttämätön terveydenhoito ja moni kokee esimerkiksi psyykkisen tuen riittämättömäksi. Että turvapaikanhakijat voisivat keskittää henkiset resurssinsa esikotoutumiseen, tulee heille tarjota myös nykyistä enemmän psyykkistä tukea ja osallistumisen mahdollisuuksia.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

Syystä tai toisesta Suomeen muuttava ihminen joutuu omaksumaan itselleen uuden ja erilaisen yhteiskuntajärjestelmän palvelurakenteineen. Kirjallinen opas ei palvele kaikkia eikä kaikissa tarpeissa. Ohjaus- ja neuvontapalveluita tulee olla riittävästi tarjolla. Tietoa pitäisi myös tarjota useammassa erässä ja tärkeitä asioita kerraten. Uuteen sopeutuminen kuormittaa monelta osin ihmisen tiedonkäsittelyjärjestelmää, tietoa ei pysty omaksumaan kerralla ja paljon asioita voi mennä ohi myös sen takia, että järjestelmä on erilainen.

Luottamus viranomaisiin ei ole itsestään selvyys. Moni on kokenut historiassaan, ettei viranomaiseen voi luottaa. Luottamusta, ja sitä myöten tiedon vastaanottamista voisi parantaa se, että maahanmuuttaneella olisi yksi ihminen, jonka puoleen kääntyä erilaisissa asioissa. Nimetty oma työntekijä helpottaisi luottamuksen syntyä, tarjoaisi väylän kysyä matalalla kynnyksellä apua ja neuvoa, sekä vähentäisi riskiä jäädä yksin ja pudota palveluista. Maahanmuuttajilla on toteutumaton palvelun tarvetta esimerkiksi terveys- ja mielenterveyspalveluissa, sekä matalan kynnyksen sosiaalipalveluissa. Näiden palvelutarpeiden tyydyttämistä helpottaisi oma työntekijä, joka toimisi tukena ja palveluneuvojana. Palveluiden käyttäminen puolestaan lisäisi perheiden ja yksilöiden hyvinvointia ja sitä myöten auttaisi opiskelua ja työllistymistä.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumisohjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Kielikoulutusten kilpailutuksissa on korostettava laatukriteereitä. Sopimukset yhden toimijan kanssa pitäisi olla riittävän pitkiä jatkuvuuden turvaamiseksi ja byrokratian vähentämiseksi.

Kotoutumisen tehostaminen (kotoutumisjakson lyhentäminen) niillä, joilla on hyvät oppimis- ja työllistymisedellytykset, palvelee sekä yhteiskuntaa että maahanmuuttanutta. Se vaatii kuitenkin hyvän ja kattavan koulutustarjonnan, sekä nykyistä paremmin resurssoidut ohjaus- ja neuvontapalvelut. Tämän lisäksi on ensiarvoisen tärkeää tunnistaa ja huomioida erilaiset tuen tarpeet ja tarvittaessa pidentää kotoutumisjaksoa ilman kohtuutonta byrokratiaa ja selvityksiä. Toiseen maahan ja kulttuuriin muuttaminen aiheuttaa kaikilla stressiä. Toisia tämä maahanmuuton psyykinen prosessi haastaa enemmän ja vaikuttaa hyvinvointiin ja käytettävissä oleviin voimavaroihin. Joillakin on puutteellinen koulutuspolku tai muita oppimisen haasteita. Myös perheen tilanne ja esimerkiksi useamman lapsen arjesta huolehtiminen vaikuttaa mahdollisuuksiin opiskella nopeaan tahtiin. Monella, etenkin pakolaistaustaisella, on takanaan järkyttäviä kokemuksia ja traumatisoitumista. Traumatisoituminen vaikuttaa esimerkiksi oppimiseen ja muistiin.

Mielenterveysongelmat ovat tabu lähes kaikissa kulttuureissa. Monella mielenterveysongelmiin liittyy suurta häpeää, eikä mielenterveyden haasteita tuoda oma-aloitteisesti esiin esimerkiksi

alkukartoituksissa. Tällöin ilmeinen oppimiseen vaikuttava tuen tarve voi jäädä tunnistamatta. Tähän voitaisiin vaikuttaa sisällyttämällä kotoutumisjakson alkuvaiheeseen info hyvinvoinnista, jossa tuodaan myös esiin tyyppillisiä fyysisiä ja psyykkisiä reaktioita, joita ihmiset kokevat, kun on muuttanut toiseen maahan tai jos on kokenut järkyttäviä asioita. Tällainen kaikille annettava info madaltaa kynnystä tuoda omaa tuen tarvetta esille ja hakea apua. Tämän tyyppisiä infoja on kehitetty Serene-toiminnassa ja ne ovat verkossa ladattavissa kaikkien käyttöön (<https://www.mielenterveysseurat.fi/turku/serene/>). Infoja pilotoitiin THL:n PALOMA2 hankkeessa ja ne on valittu vuonna 2016 Työ- ja elinkeinoministeriön hyväksi käytännöiksi kotoutumisen tukena.

Suomen maahanmuuttopolitiikka on ollut viime aikoina muutosten kohteena. Tämä on aiheuttanut monenlaisia väliinputoajia ja katkoksia lupaprosesseissa. Olisi tärkeää huomioida myös ne maahanmuuttajat, jotka syystä tai toisesta eivät ole päässeet opiskelemaan suomen kieltä tai joilla ei ole voimassa olevaa kotoutumissuunnitelmaa. Kielen oppiminen on yksi avaintekijä suomalaisen yhteiskuntaan.

Eri toimijoiden yhteistyö (te-palvelut, terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut, ohjaus- ja neuvontapalvelut, järjestöt) sekä palveluohjaus on ensiarvoisen tärkeää.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

-

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

Järjestöt tekevät arvokasta työtä monella eri sektorilla. Järjestöjen rahoitus on turvattava ja suosittava myös pidempiä hankerahoituksia, jolloin toiminnan vaikuttavuus kasvaa. Myös maahanmuuttajayhdistysten kanssa tehtävää yhteistyötä tulisi lisätä sekä helpottaa heidän mahdollisuuksiaan osallistua rahoitushakuihin.

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

Hyvien väestösuhteiden edistämisen käytäntöjä täytyy viedä ruohonjuuritasolle. Selonteon ajatus siitä, että kunnan kotoutumissuunnitelmaan voidaan sisällyttää suunnitelma hyvien etnisten suhteiden ja kulttuurien välisen vuoropuhelun edistämisestä on erittäin kannatettava, voiko tämä olla jopa velvoitettavaa? Hyvien väestösuhteiden edistämiseksi olisi otettava huomioon Suomen varsin erilaiset kunnat ja edistettävä hyviä käytänteitä myös niissä kunnissa, jossa ulkomaalaistaustaisia asukkaita on vielä vähän. Selonteossa oli mainittu tapoja edistää hyviä väestösuhteita kuntatasolla. Kunnan palveluita tulisi suunnata kaikille kuntalaisille niin, että eritaustaisten ihmisten välinen kohtaaminen lisääntyisi. Kohtaaminen ja yhdessä tekeminen on hyvä keino vähentää ennakkoluuloja puolin ja toisin.

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

-

Happonen Laura
Mieli Lounais-Suomen mielenterveys ry - Serene-toiminta